

БЕЧКЕРЕЧКА ЗЛАТАРСКА РАДИОНИЦА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ XVIII ВЕКА

Апстракт: Турска управа и власти најушћиају Бечкерек 1717. године, а просјор Баната постојаје провинција Хабзбуршке монархије. До обнове уметничких заната у граду долази од четрдесетих година, али прави усјон кујунџијској заната починае шеќ у другој половини века. Године 1789. у граду је забележено чак 10 златара (радионица). На основу кинијорској запису познато нам је да су бечкеречке кујунџије 1775. године извеле средњи оков за просјорно јеванђеље храма Вазнесења Госјодњеј из Јарковца. Анализом уметничко-занатских карактеристика овој окова мојуће је бечкеречкој радионици атрибуисати више радова окова за просјорно јеванђеље и јейохледница насталих у последњим деценијама века. Циљ чланка био је да се уради прејлед развоја златарској заната у Бечкерек у XVIII веку на основу досјуйних истјориских извора и сачуваних, дајираних и атрибуисаних радова, како би постојао основа за будућа истјраживања.

Кључне речи: Банат, Бечкерек (Зрењанин), занатство, кујунџија (златар), Јарковац, оков, средро

Бечкерек је био истакнути златарски центар од прве половине XVI па све до краја XVII века, о чему сведоче бројни сачувани радови и истјориски извори.² Међутим, опште друштвене околности прекинуле су даљи развој кујунџијског заната у граду. Опоравак након Великог (Бечког) рата није био ни лак нити брз. Град је ослобођење од турске власти 1717. године дочекао са стотинак кућа, али се становништво у наредном периоду и даље расељавало, па је након десет година у Бечкереку остало само 37 домова. Поновни војни упад Турака у Банат и епидемија куге током тридесетих година XVIII века још више су уназадили ситуацију у граду.³ Промене на боље уследиле су тек од четрдесетих година XVIII века, што се одразило и на обнову различитих уметничких заната.

1 dejanborkic@gmail.com

2 О бечкеречком златарству XVI и XVII века више у: Бојана Радојковић, *Српско златарство XVI и XVII века* (Нови Сад: Матица српска, 1966), 109–110; Dejan Vorgić, „Zrenjaninsko zlatarstvo XVI i XVII veka”, *Časopis za kulturu i društvena pitanja Ulaznica* br. 209–210 (2007): 175–184.

3 Todor Malbaški, ur., *Zrenjanin* (Zrenjanin: Skupština grada Zrenjanina, 1966), 35–36.

Аустријска влада је упутила обећавајући позив „царским занатлијама” да настане нову провинцију Банат, али су овакве мере дале само ограничен резултат. Одређени број занатлија је тада настанио Темишвар и друга већа насеља, међу којима по свему судећи и Бечкерек.⁴ Занатлије су биле у предности у односу на друге досељенике јер су добијале опрост од пореза на шест година.⁵ Прве занатлије које су се бавиле обрадом метала, а које су историјски извори забележили у Бечкерек у XVIII века, биле су из редова немачких колониста. Године 1744. у граду су деловали израђивач месинганих предмета – Симон Пост и мајстор који је радио са сребром и калајом – Бернардус Кихофер.⁶ Део града насељен колонистима под називом Немачка варош имао је 1747. године 49 житеља, а на челу општине са титулом кнеза (судије) био је поменути Бернардус Кихофер.⁷ Овај први импулс којим је оживљена занатска обрада метала био је релативно кратког даха. Својеврсна препрека у развоју занатства у Банату била је и економска политика хабзбуршке владе која није подржавала оснивање еснафа у новооснованој покрајини, већ је подстицала развој прерађивачке привреде.⁸

Прави узлет кујунцијског заната у Бечкерек долази тек у другој половини века са новопридошлим православним становништвом. Први пут по одласку Турака, у Бечкерек је 1765. године забележен кујунција Георгије, који је са породицом живео као подстанар у кући Манде, удовице Аћима Живанова.⁹ Кујунција Георгије се може сматрати носиоцем и родоначелником поновног успона овог заната у Бечкерек. Даљи подстицај златарству стигао је и привилегијом Марије Терезије из 1769. године када је град уздигнут на ниво трговишта са циљем, између осталог, да се у њему унапређује рукоделство и занатство. Том приликом град је добио право и на одржавање два годишња вашара.¹⁰

Године 1773, у граду је забележено пет засебних златарских радионица, што је свакако значајан раст у једном релативно кратком временском периоду. Кујунција Георгије је у међувремену стекао сопствену кућу у којој је живео са породицом и држао радионицу. Кујунција Михаило (Георгијевић), за кога можемо претпоставити да је син кујунције Георгија, такође је живео са широм породицом у кући са радионицом. У кући је боравило и троје слуга, који су по свему судећи могли бити и помоћници у радионици. Кујунција Алекса (Димитријевић) је имао сопствену кућу у којој је било двоје слуга. Још две радионице су се налазиле у кућама других власника, па је тако златар Петар држао своју радионицу у кући Петра Капамације, док је Јанко кујунција своју радионицу имао у кући већ поменуте Манде Аћимове.

4 Diana Mihoc Andrásy, „Introducere în studiul argintăriei de secolul al XVIII-lea din Banat”, *Patrimonium Banaticum* бр. 1 (2002): 195–196.

5 S. Volkman, „Die Architektur des 18. Jahrhunderts im Temescher Banat” (doktorska disertacija, Philosophisch-Historische Fakultät – Heidelberg, 2001), 72.

6 Александар Станојловић, ур., *Пејровград (Велики Бечкерек)* (Петровград: Штампарија Толицки – Мартинов, 1938), 101.

7 Feliks Mileker, *Istoriја varoši Veliki Bečkerek : 1333–1918*, prev. Jovan Valrabenštajn (Zrenjanin: Istorijски архив: IP “Beograd”, 2011), 38.

8 Diana Mihoc Andrásy, „Introducere în studiul argintăriei de secolul al XVIII-lea din Banat”, *Patrimonium Banaticum* бр. 1 (2002): 196.

9 Душан Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века: историја насеља и становништва* (Београд: Научна књига, 1955), 259.

10 Todor Malbaški, ур., *Zrenjanin* (Zrenjanin: Skupština grada Zrenjanina, 1966), 39.

Петар је у својој радионици имао чак троје помагача. Свих пет радионица налазиле су се у варошком кварту, тј. у центру града.¹¹ Све до почетка XIX века, у Бечкерек у је постојала (српска) Кујунџијска улица (данас Светосавска) у којој је највероватније био смештен највећи број радионица.¹² Ово драгоценост сведочанство оставио нам је чувени филозоф, историчар, књижевник и културни радник Александар Сандић (1836–1908).¹³

Интересантан је случај бечкеречког златара Преде Ризана, који се нашао у једној врсти скандала када је ухапшен почетком 1784. године под сумњом да је позлађивао метални новац. Међутим, Угарска дворска канцеларија га је 20. фебруара пустила на слободу, што нас упућује на мисао да је овај златар био неправедно оптужен и притворен.¹⁴ Проблем са појавом фалсификованих кованица наставио се и током наредне године на простору Торонталске жупаније.¹⁵ Облик имена и презимена овог златара нас наводи на размишљање да овај занатлија можда води порекло са југа Балканског полуострва, што је био чест случај са златарима у овом периоду.¹⁶

Број златарских занатлија и радионица у Бечкерек у још више расте, па их је тако крајем 1789. године забележено чак десет. Ако упоредимо број златара са бројем других врста занатлија можемо приметити да је у том тренутку у граду било више само ћурчија и кројача. Тада су забележене следеће кујунџије: Атанасије Костић, Алекса Димитријевић, Коста Јовановић, Петар Николајевић, Тодор Димитријевић, Петар Николић, Михаило Георгијевић, Антоније Лацковић, Георгије Марковић и Никола Димитријевић. Да је Бечкерек у то време био својеврсни центар уметничке активности у Банату, сведочи и податак да су исте године у граду деловала чак четири сликара.¹⁷ Према истраживању Павла Зубковића, бечкеречке кујунџијске занатлије били су махом угледни и имућни Срби. Занат је прелазео са оца на сина, чиме се нараштај све више усавршавао, па су радови временом достигли „виши степен примењене уметности”.¹⁸

Године 1791, варошком Успенском храму у Бечкерек у је „руфет кујунџијски” поклонио кадионицу. Кадионица општих класицистичких одлика, на којој је поклопац декорисан представама светаца који се држе традиционалне иконографије а стопа украшена чисто барокном орнаментиком, изведена је ливењем и ковањем. На стопи кадионице се налазе утиснути жигови у правоугаоним оквирима са ознаком

11 Душан Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века: историја насеља и сџановништва* (Београд: Научна књига, 1955), 271.

12 Кујунџијска улица касније мења назив у Црквена улица, а од 1879. године носи званичан назив Српска црквена улица. Тако ће остати све до 1919. године.

13 Борис Павлов, „Александар Сандић – сећање на Бечкерек“, *Улазница. Часопис за културу, уметност и друштво* бр. 141–142 (1994): 11.

14 Дејан Јакшић, *Торонџалска жујанија (1731–1849): Каџалоџ огадбраних садржаја докумената (1731–1785)* (Нови Сад: Архив Војводине, 2008), 114.

15 Дејан Јакшић, *Торонџалска жујанија (1731–1849): Каџалоџ огадбраних садржаја докумената (1731–1785)* (Нови Сад: Архив Војводине, 2008), 173.

16 Примера ради, новосадски златари у последњим деценијама XVIII века су већински били грчко-цинцарског порекла. Мирослав Јовичин, *Јелини сџароџ Новоџ Сада као део ѣрчке дијаспоре* (Нови Сад: Архив Војводине, НБО „Трандафили“, 2020), 186–188.

17 MNL OL E 156 - a. - Fasc. 229. Urb. & Consc: Gross Bescskerek, No. 001, 18.12.1789.

18 Павле Зубковић, „Кратак историјат занатске радиности и занатлијских организација“, *Архивска грађа* год. 2, св. 9–10 (1955): 9.

чистоће сребра у лоту и ћириличним иницијалима мајстора – [13] [ГЛ].¹⁹ Поједини истраживачи су ову кадионицу доводили у везу са бечкеречком радионицом, али са оваквом тезом треба бити доста опрезан.²⁰ Идентичне пунциране иницијале мајстора налазимо и на кандилу које је даровано елемирском храму посвећеном Преображењу 1795. године, али са записом да је израђено у Новом Саду.²¹ Без дубље анализе и додатних информација није могуће дати коначну атрибуцију, било бечкеречкој било новосадској радионици.²²

На седници Торонталске жупаније 1797. године утврђене су вашарске тарифе за трговце и занатлије. Као посебна ставка истиче се тарифа у износу од 7 круна за печаторесце и гравере. На основу општих аналогича рада занатлија можемо претпоставити да су граверске послове могли обављати и златари.²³ Крајем 1800. године забележена је у граду и смрт младог кујунџије Атанасија, који је у том тренутку имао свега 29 година.²⁴ Даљи успон бечкеречких кујунџија привремено је зауставио велики пожар из 1807. године који је потпуно руинирао центар града и у коме је изгорело готово 960 кућа, комплетна пијаца, зграда Магистрата и спрат Жупаније.²⁵

Радови бечкеречких кујунџија

Најзначајнији предмет бечкеречке златарске радионице друге половине XVIII века је оков престоног јеванђеља храма Вазнесења Господњег из Јарковца (Слика 1). На основу ктиторског записа знамо да је јеванђеље пресвучено кадифом и оковано сребром у Великом Бечкереку 20. јуна 1775. године, заслугом надпоручника Симе Живковића и донацијом свих чланова православне општине. Ктиторски запис нам открива и да је израда окова коштала 221 форинту.²⁶

Оков је израђен од позлаћеног сребра техником ливења, искуцавањем, пунктирањем и цизелирањем. На централној плочици предње корице у позлаћеном овалу је представа Деизиса (Христ Велики Архијереј на престолу са фигурама Богородице и Јована Богослова) (Слика 2). Појава ове плочице на престолу 19 Ivan Bach, Bojana Radojković i Đurđica Comisso. *Umetnička obrada metala naroda Jugoslavije kroz vekove Knj. 2.* (Beograd: Muzej primenjene umetnosti, Beogradski grafički zavod, 1956), 47; Иван Бах, „Прилог историји златарства у Војводини”, *Раг војвођанских музеја* бр. 6 (1957): 243; Петар Момировић, *Стари српски записи и нађиписи из Војводине. Књ. 2.* (Нови Сад: Матица српска, 1995), 83.

20 Иван Бах, „Прилог историји златарства у Војводини”, *Раг војвођанских музеја* бр. 6 (1957): 243.

21 Оливера Милановић-Јовић, „Из сликарства и примењене уметности у Банату”, *Грађа за ироучавање сјоменика културе Војводине* бр. VIII-IX (1978–1979): 148, 213.

22 И поред више покушаја и разговора са свештеним лицима из Зрењанина аутор чланка није успео да види кадионицу, како би извршио подробнију анализу предмета (прим. аут.).

23 ИАЗ, Ф.4 Вариа 1774–1959, бр. 80/1797. Вашарска тарифа израђена од стране нарочите комисије Торонталске жупаније, 5. 12.1797.

24 ИАЗ, Матична књига умрлих Успенске цркве бр. 36 (1796–1806), бр. 115, 29.11.1800.

25 Петар Момировић, *Стари српски записи и нађиписи из Војводине. Књ. 2.* (Нови Сад: Матица српска, 1995), 250.

26 Петар Момировић, *Стари српски записи и нађиписи из Војводине. Књ. 1.* (Нови Сад: Матица српска, Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, 1993), 359; Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 53, 70.

Слика 1. Оков ѓресџоној јеванђеља храма Вазнесења Госџодњеј из Јарковца, 1775. (Фотџо-документџиација Завода за зашџтџију сџоменџка кулџуре Зрењанин, 2020)

Слика 2. Центџрална џлочџица на окову са ѓресџџавом Хрисџа Архијереја на ѓресџолу са фиџурама Марије, Јована Боџослова и арханђеља, 1773. (Фотџо-документџиација Збирке ѓримењене уметџности УО НМЗ, фотџо. Валерија Јованов, 1994/1995.)

јеванђељу није неуобичајена јер је православна уметност у литургијским темама олтарског простора традиционално наглашавала улогу Христа архијереја.²⁷ Испод престола је херувим, а крај њега два арханђела која приносе Христу жезло и сферу. Ивицу медаљона прати богата барокна орнаментика у чијем врху је круна. У угловима јеванђеља су представе јеванђелиста: Марко (горе лево), Лука (горе десно), Јован (доле лево) и Матеја (доле десно). Приказани су у седећем положају са атрибутима и отвореним јеванђељима у замишљеном ентеријеру скрипторијума. Јеванђелисти су обрађени крупније и пластичније у односу на фигуре централне плочице, што доприноси благој композиционој неуједначености предње корице. Она је делимично неутралисана позлаћивањем централне плочице. Између јеванђелиста, ивицом јеванђеља тече декоративна трака са наизменично представљеним кружићима и

Слика 3. Предња корица њресјоној јеванђеља храма Пресвете Богородице у Орловају, 1773. (Фотодокументација Збирке њрмењене уметности УО НМЗ, фот. Валерија Јованов, 1994/1995.)

²⁷ Мирослав Тимотијевић. *Српско барокно сликарство* (Нови Сад: Матица српска, 1996), 335.

цветићима и разлистаном барокном бордуром оријентисаном ка средини јеванђеља. Изнад и испод централног медаљона налазе се по једна позлаћена мања представа херувима. Задња корица јеванђеља има идентичну декоративну бордуру, пет полукалота са цветним мотивом и звездом на врху. Хрбат на четири места има по четири ланчића, док копче имају ажуриране флоралне мотиве.²⁸

Оков престоног јеванђеља из Јарковца са записом да је израђено у Великом Бечкереку представља основ за даље истраживање и атрибуцију других примерака. Скоро идентичан примерку из Јарковца јесте оков јеванђеља који се чува у храму Пресвете Богородице у Орловату (Слика 3–4). На њему се налазе истоветне плочице јеванђелиста, представе Деизиса и херувима, као и иста бордура и полукалоте. Једина разлика је у предњој централној плочици на којој се налази представа Арханђела

Слика 4. Задња корица престоног јеванђеља храма Пресвете Богородице у Орловату, 1773. (Фото-документација Збирке примењене уметности УО НМЗ, фото. Валерија Јованов, 1994/1995.)

28 Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 53, 70.

Михајла и Гаврила између којих је црква, а изнад Христ анђеосвета. На основу записа знамо да је јеванђеље „саоружано” и даровано цркви лета 1773. године. Раскошно орловатско јеванђеље на бордури има и украсно полудраго камење. Истом типу припада и јеванђеље из цркве Светог Јована Претече у Врањеви (данас Нови Бечеј) на коме су аплициране идентичне представе јеванђелиста и арханђела и плочице са бордуrom. За разлику од претходних окова на њему се појављује на предњој корици представа Христа на престолу. Није познато тачно када је оковано, али је то учињено свакако након 1781. године. Стилско јединство, занатска обрада и идентична употреба плочица упућује да иза окова из Јарковца, Орловата и Врањева стоји један мајстор или радионица.²⁹

Посебној подгрупи јеванђеља припадају и два примера незнатно другачије обраде. На окову јеванђеља које се чува у цркви Светог Николе у Томашевцу аплицирана је уобичајена бордура, као и представа Христа на престолу идентична примерку из Врањева. Разлика, у односу на друге примере, је у плочицама са представама јеванђелиста, које су изведене у плићем рељефу и са ситнијим фигурама. Такође опажају се и иконографске разлике, као и то да су тројица од четворице јеванђелиста приказани у екстеријеру. Друго јеванђеље чува се у храму Светих апостола Петра и Павла у Перлезу. На корицама овог јеванђеља аплициране су плочице са представом херувима, Христа на престолу, док су представе јеванђелиста идентичне са примером из Томашевца. Унутар јеванђеља је ктиторски запис по коме знамо да је јеванђеље „саоружано сребрним художеством” 1772. године.³⁰

Једна од плочица која је свакако карактеристична за бечкеречку златарску радионицу јесте Христ Пантократор на престолу (Слика 5). На три од пет претходно поменутих јеванђеља она се налази на централном месту предњих корица.³¹ Ову представу налазимо и на окову јеванђеља из елемирске цркве Преображења Господњег које је настало након 1785. године, али овај оков ипак са резервом треба приписати бечкеречкој радионици.³² Идентично обрађену иконографску представу Христ на престолу налазимо на више сачуваних петохлебница, и то у средишњем делу који има функцију лежишта за освећени хлеб. Две петохлебнице, за које је бечкеречка радионица радила и окове јеванђеља, чувају се у црквама у Томашевцу и Врањеви.³³ Трећа петохлебница се чува у ризници намесништва српске цркве у Темишвару а према ктиторском запису из 1774. године израђена је за православну цркву у Чакову (данас у Румунији).³⁴

29 Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 53, 68–69, 72.

30 Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 53, 71.

31 Интересантно је да је најбоља уметничко-занатска израда од три сачувана примерка уједно и најстарија плочица изведена за перлешко јеванђеље 1772. године (прим. аут.).

32 Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 53, 73.

33 Милева Шијаковић и Јелена Кнежевић, *Руска уметност у средњем Банату* (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995), 56, 80–81.

34 Rodica Vărtaciu i Adriana Buzil, *Barocol în Banat: Catalog de Expoziție* (Timisoara: Muzeul Banatului, 1992), 74, Sl. 201.

Слика 5. Централна плочица на окуву са иредставом Христѡа Панѡокраѡора на иредѡолу, 1772. (Фотѡ-документѡација Збирке иримењене уметностѡи УО НМЗ, фотѡ. Валерија Јованов, 1994/1995.)

Уместо закључка

Бечкеречка златарска радионица друге половине XVIII века обнавља традицију уметничке обраде племенитих метала која је присутна у граду још од прве половине XVI века. На основу доступних информација видимо да је њен рад уско везан за црквене кругове, а да су кујунције снабдевале мрежу сеоских и варошких цркава у Банату неопходном опремом и сасудима. За сада су нам непознати радови ове радионице у виду кадионица, кандила, путира и др. Сасвим сигурно ове занатлије су радиле и профане рукотворине у виду накита и других предмета за грађанство, али нажалост немамо сачуване примерке или архивске изворе о томе. Према сведочанству истраживача, кустоса и публицисте Феликса Милекера (1858–1942), старе српске кујунције у Банату су звали „минђушарима” управо из разлога што су понајвише производили минђуше и накит.³⁵

Сачувани и атрибуисани радови нам сведоче о доминацији барокног стила и благим утицајима класицизма, уз поштовање иконографских тема специфичних за поствизантијску традицију. Такође, приметна је употреба идентичних узорака приликом искуцавања плочица за окове, што упућује на један виши и ситематичнији ниво у технологији израде него у претходном периоду. Ово је свакако био корак ка серијској производњи. Ако узмемо у обзир квалитет уметничко занатске израде и бројност златара у последњим деценијама XVIII века можемо извести закључак да Бечкерек после Новог Сада спада међу најзначајније регионалне златарске центре на простору данашње Војводине. За свој рад и деловање бечкеречки златари су били награђени 1818. године повељом хабзбуршког цара Фердинанда I, којом је омогућено оснивање мешовитог цеха сапунѡија, казанѡија и кујунѡија.³⁶

³⁵ Феликс Милекер, *Банатске историје*, прев. Александар Бобик (Вршац: Градски музеј у Вршцу, Ауторски атеље „Угао”, 2003), 77.

³⁶ Павле Зубковић, ур. „Превод овереног преписа Повеље Фрање I издате сапунѡиским, кујунѡиским и казанѡиским мајсторима у В. Бечкереку 1818 г.”, *Архивска грађа* год. 2, св. 9–10 (1955): 16–33.

Литература:

Bach Ivan, Radojković Bojana i Đurđica Comisso. *Umetnička obrada metala naroda Jugoslavije kroz vekove Knj. 2*. Beograd: Muzej primenjene umetnosti, Beogradski grafički zavod, 1956.

Malbaški, Todor, ur. *Zrenjanin*. Zrenjanin: Skupština grada Zrenjanina, 1966.

Mihoc Andrásy, Diana. „Introducere în studiul argintăriei de secolul al XVIII-lea din Banat”. *Patrimonium Banaticum* бр. 1 (2002): 193–208.

Mileker, Feliks. *Istorija varoši Veliki Bečkerek : 1333–1918*. Preveo Jovan Valrabenštajn. Zrenjanin: Istorijски архив: IP “Beograd”, 2011.

Vártaci, Rodica i Adriana Buzil. *Barocol în Banat: Catalog de Expozitie*. Timisoara: Muzeul Banatului, 1992.

Volkman, S. „Die Architektur des 18. Jahrhunderts im Temescher Banat”. doktorska disertacija, Philosophisch-Historische Fakultät – Heidelberg, 2001.

Vorgić, Dejan. „Zrenjaninsko zlatarstvo XVI i XVII veka”. *Časopis za kulturu i društvena pitanja Ulaznica* br. 209–210 (2007): 175–184.

Бах, Иван. „Прилог историји златарства у Војводини”. *Раг војвођанских музеја* бр. 6 (1957): 240–245.

Зубковић, Павле. „Кратак историјат занатске радиности и занатлијских организација”. *Архивска бр. 2*, св. 9–10 (1955): 3–13.

Зубковић, Павле. ур. „Превод овереног преписа Повеље Фрање I издате сапундиским, кујундиским и казандиским мајсторима у В. Бечкереку 1818 г.”. *Архивска бр. 2*, св. 9–10 (1955): 16–33.

Јакшић, Дејан. *Торонијалска жујанија (1731–1849): Кајалој одабраних садржаја докумената (1731–1785)*. Нови Сад: Архив Војводине, 2008.

Јовичин, Мирослав. *Јелини сџарој Новој Сага као гео бр. 2* *јрчке дијасјоре*. Нови Сад: Архив Војводине, НБО „Трандафили”, 2020.

Милановић-Јовић, Оливера. „Из сликарства и примењене уметности у Банату”. *Грађа за бр. VIII–IX* (1978–1979): 121–243.

Милекер, Феликс. *Банатске историје*. Превео Александар Бобик. Вршац: Градски музеј у Вршцу, Ауторски атеље „Угао”, 2003.

Момировић, Петар. *Сџари српски зајиси и најјиси из Војводине. Књ. 1*. Нови Сад: Матица српска, Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, 1993.

Момировић, Петар. *Сџари српски зајиси и најјиси из Војводине. Књ. 2*. Нови Сад: Матица српска, 1995.

Павлов, Борис. „Александар Сандић – сећање на Бечкерек”. *Улазница. Часопис за културу, уметност и друштвена бр. 141–142* (1994): 8–11.

Поповић, Душан. *Срби у Банату до краја осамнаестог века: историја насеља и сџановништва*. Београд: Научна књига, 1955.

Радојковић, Бојана. *Српско златарство XVI и XVII века*. Нови Сад: Матица српска, 1966.

Станојловић, Александар, ур. *Петровград (Велики Бечкерек)*. Петровград: Штампарија Толицки–Мартинић, 1938.

Тимотијевић, Мирослав. *Српско барокно сликарство*. Нови Сад: Матица српска, 1996.

Шијаковић, Милева и Јелена Кнежевић. *Руска уметност у средњем Банату*. Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 1995.

Извори:

ИАЗ, Ф.4 Вара 1774–1959, бр 80/1797. Вашарска тарифа израђена од стране нарочите комисије Торонталске жупаније, 5. 12.1797.

ИАЗ, Матична књига умрлих Успенске цркве бр. 36 (1796–1806), бр. 115, 29.11.1800.

MNL OL E 156 - a. - Fasc. 229. Urb. & Consc: Gross Becskerek, No. 001, 18.12.1789.

Скраћенице

ИАЗ – Историјски архив Зрењанин

MNL - Magyar Nemzeti Levéltár (срп. Мађарски национални архив)

УО НМЗ – Уметничко одељење Народног музеја Зрењанин

BECSKEREK GOLDSMITH WORKSHOP IN THE SECOND HALF OF THE XVIII CENTURY

Summary: The Turkish administration and government left Becskerek in 1717, and the area of Banat became a province of the Habsburg Monarchy. The recovery of the town was slow, so the renewal of artistic crafts in the town began in the 1740s. The rise of the goldsmith's craft began in the second half of the century and the number of goldsmiths increased over time. Thus, in 1773, five goldsmiths (workshops) were recorded in the town, and in 1789 that number increased to 10. Most of the goldsmiths lived in the center of the town in the so-called Goldsmiths Street (today Svetosavska). Based on the founder's inscription, we know that in 1775, the goldsmiths from Becskerek made silver cover for the throne gospel of the Church of the Ascension of the Lord from Jarkovac. By analyzing the artistic and craft characteristics of this cover, it is possible to attribute several works to the Becskerek workshop in the form of the cover for the throne gospels and the five loaves platters created in the last decades of the century. Based on the available information, we see that the goldsmiths work was closely related to church circles, and that the goldsmiths were supplying the network of the village and town churches in Banat with the necessary equipment and vessels. The works of Becskerek goldsmiths are kept in churches and treasuries in Orlovat, Vranjevo, Tomaševac, Perlez etc. For their work and activities, the goldsmiths from Becskerek were awarded in 1818 in the form of the charter of the Habsburg Emperor Ferdinand I, which enabled the establishment of a mixed guild of soap makers, coppersmiths and goldsmiths. The aim of the article was to review the development of the goldsmith's craft in Becskerek in the 18th century on the basis of available historical sources and preserved, dated and attributed silver works, so that itself would become the starting point for future research.